

Cornelis Engebrechtsz.
Kruisiging van Christus
ca. 1510

Lucas van Leyden
Het laatste oordeel
1526 - 1527

Isaac Claesz. van Swanenburg
Zelfportret
1568

David Bailly
Vanitas-stillevens met zelfportret
1651

Jan van Goyen
Gezicht op Leiden
1650

Rembrandt van Rijn
Historiestuk
1626

Jan Lievens
Pilatus wast zijn handen in onschuld
ca. 1626

Gerrit Dou
De Astronoom
ca. 1650

Jan Steen
Stoeiend paar
ca. 1660

Hendrik van der Burgh
De Groenmarkt
1660

Frans van Mieris (de Oude)
Boerenherberg
ca. 1655

Edwaert Collier
Schijnbedrieger
ca. 1750

Paulus Constantijn la Farque
De vergaderzaal van Kunst Wordt Door Arbeid Verkregen
1774

Nicolaus - Joseph Delin
Portretgroep van Théodore Fréderique de Malnoë en haar dochters
1796

Mattheus Ignatius van Bree
Burgemeester Van der Werff biedt zijn degen aan het volk
1816 - 1817

Alexander Hugo Bakker Korff
La fille du héros
1875

Menso Kamerlingh Onnes
Portret van Jenny
1888

Floris Verster
Bloemen en bladeren
1888

Leiden is een stad van verf. Wie van ver komt, wordt getroffen door haar schilderachtige silhouet. Maar dat is niet alles. Gedurende de afgelopen eeuwen woonden en werkten enkele van 's werelds beste en beroemdste schilders in de stad en hielden haar een spiegel voor. Ze gaven haar een gezicht. Wekelijks neemt ONNO BLOM een schilderij van een Leidse schilder uit de collectie van De Lakenhal onder de loep.

Deze week: **Bloemen en bladeren van Floris Verster**

De luxe van een arme

De wieg van Floris Verster (1861-1927) stond aan het Rapenburg, de mooiste gracht ter wereld, in het statige pand dat nu nummer 47 draagt. Hij werd op 9 juni 1861 geboren onder een gelukkig gesternte. Zijn vader, Florentius Abraham Verster van Wulvenhorst, was een telg uit een welgestelde familie en vervulde tal van functies in de stad. Hij was gemeenteraadslid, rentmeester bij het Hoogheemraadschap Rijnland, administrateur van het Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie en penningmeester bij de Tekening- en schilderacademie Ars Aemula Naturae.

Die laatste twee functies brachten met zich mee dat Floris al jong in aanraking werd gebracht met de twee dingen die zijn leven zouden bepalen: liefde voor de natuur en de kunst. Urenlang zat de kleine Floris met wetenschappelijke precisie opgezette vogels na te tekenen in de zalen van het museum voor Natuurlijke Historie. Het was een passie die hij met de paplepel kreeg ingegoten.

Als penningmeester van Ars bewoog zijn vader zich ook in kunstenaarskringen. Hij kende de Leidse schilders J.L. Cornet en Bakker Korff, die beiden lesgaven op de academie, en stuurde Floris op twaalfjarige leeftijd naar de Leidse graficus G.J. Bos, die hem de fijne kneepjes van het tekenen van dieren bijbracht. Tekenen was eigenlijk het enige dat Floris wilde doen. Op de gemeentelijke HBS – waar hij één klas onder Jan Toorop zat – bracht hij er weinig van terecht.

In 1878, zeventien jaar oud, werd hij van school gehaald. Hij ging, voordat hij naar de Kunstacademie in Den Haag zou gaan, in de leer bij George Hendrik Breitner die juist dat jaar bij Ars les gaf. Met Breitner kwam een frisse wind het atelier binnen: hij schilderde met bravoure en een losse toets. Tot ergernis van de directeur van de Haagse Academie, J.Ph. Koelman, ging het hart van de jonge Verster niet uit naar de klassieke werkwijze die op school gebruikelijk was. Koelman vond het impressionisme van de schilders van de Haagse School 'realistische zwijnderij'. Een tekening die Verster met losse hand op het papier had gezet deed de directeur af als 'naidige strepen'.

Thuis aan het Rapenburg werd Floris inmiddels spottend 'Monsieur Mauve' genoemd, naar de schilder van pasteuze, impressionistische landschappen. Ook de jonge Verster trok, gewapend met ezel en schilderspullen, de polders in – al zette hij zijn werk niet zo duister op als Mauve, maar met een licht palet. Hij begon ook te experimenteren met licht in aquarellen. Tijdens een van zijn omzwervingen door het landschap ontmoette hij de schilder

Jan Hendrik Weissenbruch, die hem aanmoedigde er stevig tegenaan te gaan met de verf op zijn doeken: 'Kom, vooruit maar, jaag het er maar op, smeer het er maar op, je velt het wel, je pakt het wel, durf maar.'

Na zijn afstuderen en een kort verblijf in Brussel in 1883 – op voorspraak van Bakker Korff – keerde Verster terug. Hij vestigde zich niet in Parijs, Amsterdam of Den Haag, maar kwam terug naar huis. Leiden zou hij nooit meer verlaten. In Leiden ontmoette hij Menso Kamerlingh Onnes, net als hij een telg uit een welvarend geslacht. Beide jongens leken voorbestemd voor de vriendschap: Menso het mondaine type, Floris het teruggetrokken genie dat wel een duwtje kon gebruiken. Vanaf 1888 deelden zij een atelier in Vreewijk, het buiten van de familie Kamerlingh Onnes. De schouw stond vol met vazen, potten en bloemen voor een grote spiegel, zodat zij de werking van het licht optimaal konden bestuderen.

Daar, op die plek, legde Verster de basis voor zijn mooiste werk. Menso Kamerlingh Onnes zette zijn vriend aan om leef te tonen, zich door de modernen te laten inspireren. Niet door ze slaafs na te volgen, maar door zijn eigen stijl te ontwikkelen. Beide vrienden experimenteerden volop met aquarellen en schilderijen van bloemstukken. *Les fleurs du mal* noemde Menso er één, naar de titel van de fameuze bundel van Baudelaire.

Het grote schilderij *Bloemen en blaren*, dat Verster schilderde in 1888, is één van zijn absolute topstukken. Het is veel revolutionairder dan je nu misschien zou denken. Bloemstillevens waren meer iets voor oude dametjes van stand. Bovendien was dit geen opgeprikt boekje vol weelderige, exotische bloemen in felle kleuren, zoals op een zeventiende-eeuws stilleven. Nee, hier was een pot gevuld met alledaagse veldbloemen en onkruid, die zo te zien al een tijdje stonden. *Blaren en sneeuwballen - luxe d'un pauvre* noemde de criticus Albert Plasschaert het schilderij. De luxe van een arme.

Daar komt nog eens bij dat Verster het verval op een dramatische manier heeft geschilderd. Tegen een gitzwarte achtergrond, die tot op heden is blijven nadonken omdat Verster in zijn verf bitumen, een teerachtige substantie verwerkte, heeft hij zijn sappige veldboekje ruw opgebracht, met grove streken van zijn penseel en dikke klodders verf. In de natte ondergrond heeft hij lichtere kleuren gemengd. Het resultaat is verbluffend. De kleuren spatten van het doek en hebben een geheimzinnige, mysterieuze kracht.

Dat mag ik nu vinden, maar veel van Ver-

sters tijdgenoten waren het daar faliekant mee oneens. De kunstcriticus Van der Kellen schreef op 16 februari 1891 in het *Nieuws van den Dag* dat *Bloemen en blaren* wel een 'aangename kleurmengeling en -speling' kende, maar hij vroeg zich ook hardop af: 'Is er eenige waarheid in? Even weinig als in een droom. Men denkt meer aan een versleten verkleurd gobelinbehangsel dan aan een schilderij. Zelfs voor een decoratie verlangt men meer.'

Deze reacties waren niet ongewoon, ook niet onder het publiek. Die konden soms maar nauwelijks enthousiasme opbrengen voor het melancholieke avantgardisme van Verster. Over de expositie van een schilderij van rode koolbladeren in een mandje, noteerde Jenny Kamerlingh Onnes, de zuster van Menso, met wie Floris in 1892 zou trouwen: 't Publiek snapt niets van deze tekening.' De criticus Loffelt noemde het schilderij 'een voddendman' en ried de mensen aan om een Perzisch tapijtje tegen de wand te hangen. 'Dan heeft men een veel grooter genot en zelfs, wanneer de kleuren verschieten blijft het nog mooi.'

Maar wat afkeer inboezemde bij de conservatieve critici, dat wekte bewondering bij zijn schildersvrienden en de dichters van Tachtig. Jan Toorop prees juist het gewaagde onderwerp en Versters exuberante stijl. Op 18 november 1890 werd Verster op voorspraak van Toorop uitgenodigd te exposeren bij de avantgardistische kunstenaarsgroep Les Vingt in Brussel. 'F is zeker in de wolken want hierop wachtte hij reeds heel lang.'

Zijn schilderijen *De schoorsteenmantel*, *Geplukte hanen* en *Donkere pioenen* – die kort tevoren nog de bewondering van H.W. Mesdag hadden geoogst – hingen tussen werken van Auguste Rodin, James Ensor en Paul Signac. 'De doeken vallen in de geest,' noteerde Jenny, 'ze doen als een gedecideerd punt tusschen alle lichte dingen van de Vingisten, warmtonig en mooi geschilderd.'

Na hun huwelijk betrokken Jenny en Floris het grote huis Groenoord, net buiten de stad, aan de Haarlemmertrekvaart. Daar leefden zij zonder veel opsmuk en groten-deels afgescheiden van de wereld. 'Ik ben voor mijzelf zoo gelukkig dat ik weinig afleiding nodig heb buitenaf,' schreef Verster in een van de weinige brieven die van hem is overgeleverd. 'En om te kunnen werken zou ik nooit cosmopolite kunnen zijn; ik bedoel reizen en trekken; mijn aard is te droomerig daartoe, ik kan onder een hollandsche hemel nog zooveel moois zien dat ik tevoren ontdekt had, dat het mij hier altijd nog nieuw lijkt en onontgonnen.'

Verster had een paradoxale persoonlijkheid: hij was nieuwsgierig naar het werk

van anderen, maar was tegelijk men-senschuw en honkvast. In Leiden werd hij al snel een kluisenaar genoemd, en men fluisterde wel dat de schilder, als hij ongenode gasten zag naderen, zich via de achterdeur uit de voeten maakte.

De laatste jaren van het leven van Floris Verster verliepen buitengewoon moei-zaam. Meer en meer raakten Jenny en hij geïsoleerd van de buitenwereld. Verster

leed aan depressieve buien en hun gezond-heid werd zwak. Na een langdurig ziekbed overleed Jenny op 15 september 1926. In dezelfde herfst kondigde de Gemeente Leiden aan dat Groenoord zou worden ont-eigend voor de aanleg van een doorgaande weg. Zijn vrouw was dood, zijn gezond-heid was slecht, hij schilderde niet meer en hij zou zijn huis uit worden gejaagd. Wat stond hem nog te doen?

Op 21 januari 1927 werd het levensloze lichaam van Floris Verster gevonden. Hij was verdronken in de vijver bij Groenoord. Volgens ooggetuigen werd hij gevonden bij 'het in de winter glad geworden brug-getje'. Het is niet zeker dat hij zelf een einde heeft gemaakt aan zijn leven, dat zo gelukkig begon en ongelukkig eindigde. Maar het zou me verbazen als het niet zo was.

Bloemen en bladeren
Floris Verster
*Leiden 1861 - † 1927 Leiden
1888
Olieverf op doek
162 x 100 cm

Willem Hendrik van der Nat
Gezicht op de Vlietbrug bij sneeuw
Eerste helft zoe eeuw

Bram van Velde
Zelfportret
1922

Hendrik Jacobus Valk jr.
Het ontbijt
1921

Theo van Doesburg
Sfeer
ca 1916